

Oponentský posudek diplomové práce Zuzany SVOBODOVÉ, Paměti, historickogeografický pramen a obraz regionu (na příkladu Paměti F. J. Vaváka z přelomu 18. a 19. století)

Diplomová práce Zuzany Svobodové je založena na zajímavém, originálním a dalo by se říci i vtipném nápadu. Srovnat, resp. konfrontovat obraz určitého regionu v narativním prameni na jedné straně (totiž Vavákových Pamětech) s jeho obrazem v prameni navýsost úředním (totiž v prvním vojenském mapování, a to v mapovém obrazu i v písemném operátu). Metodickým nástrojem umožňujícím toto neobvyklé spojení „deštníku se šicím strojem“, řečeno s Lautréamontem, je pojem regionu. Ten je v současné literatuře dobře rozpracován, autorka odkazuje při jeho definování na práce starší olomoucké školy a hlavně na sborník „Regiony – časoprostorové průsečíky“. Potud je vše v nejlepší pořádku.

První problém ovšem nastává, zeptáme-li se, jak je vymezen či definován onen region, kterým se autorka zabývá. Zjistíme, že nikde vymezen není. Mluví se občas neurčitě o „Vavákově regionu“, ale co to je? Nějaký pomyslný kruh okolo Milčic? Jak daleko sahá? Jen z kontextu se můžeme domnívat, že na východě až k Vavákem popisovaným kopcům Oškobrhu a Trhovli. Nebo se jedná o poděbradské panství? Či snad geograficky odpovídá zhruba střednímu Polabí? Nevíme. K tomu se na s. 38 objeví záhadná formulace: „Lokalitami (sic!) v regionu jsou Kolínsko, Mladoboleslavsko...“ Má-li platit například Chromého definice regionu jakožto území vymezeného geograficky, správně, kulturně a historicky, pak žádná z těchto charakteristik není k „Vavákovu regionu“ konkrétně rozpracována. Nenajdeme ani pokus odvodit rozsah regionu z Pamětí samých, například sledováním četnosti zmínek o jednotlivých místech v okolí Milčic, byť v tomto případě by bylo na místě hovořit spíše o Vavákově geografickém horizontu (tento pojem se ovšem v práci neobjeví)! V seznamu literatury nenajdeme žádnou regionální literaturu vztahující se k tomuto území (z novějších titulů postrádám např. *Poděbrady v proměnách staletí* Evy Šmilauerové)! A s takto nanejvýš vágně vymezeným regionem autorka po celou dobu pracuje s naprostou samozřejmostí!

Hlavním a také bezmála jediným (nepočítáme-li ono první vojenské mapování, o kterém bude ještě řeč) pramenem diplomové práce jsou Vavákovy Paměti. Budiž, jde zajisté o pramen monumentální, jehož moderní edice byla dokončena teprve nedávno. Paměti Františka Jana Vaváka nepochybně skýtají mnoho příležitostí k další analýze, neotřelým pohledům atd. Přesto bych nesouhlasil s názorem, že se jedná o pramen opomíjený (viz úvod diplomové práce). Přinejmenším o reflexi a recepci té starší, Jindřichem Skopcem vydané části Pamětí, by se dala napsat slušná práce z dějin historiografie. Cílem Zuzany Svobodové bylo tedy rekonstruovat Vavákův obraz „regionu“, a to z několika hledisek. Budiž řečeno, že práce s Vavákovým textem, tedy výběr citátů a jejich interpretační využití (méně už kritika) patří k těm lepším stránkám předložené diplomové práce. Výběr jednotlivých „hledisek“ je už ovšem diskutabilní, působí místy nahodile.

Velice slabá je celá třetí kapitola: „Jaká byla doba, ve které F. J. Vavák žil?“ Ano, je nepochybně velmi těžké podat na několika málo stránkách stručný výčet nejvýznamnějších událostí v českých zemích a v zahraničí pro tak relativně dlouhé období, které Paměti pokrývají, a je jistě pozitivní, že se autorka na malém prostoru i zde snažila využívat (jakkoli spíše k ilustraci) citátů přímo z Pamětí. Autorka by se však měla vyvarovat velkého množství chyb. Zde příklady: s. 20 „Malou dobu ledovou můžeme vymezit zhruba koncem roku 1580...“ Tak to určitě nelze! Svobodová navíc cituje jen Faganovu práci (v seznamu literatury má ještě Behringera, ale s touto knihou viditelně nepracovala), zcela opomíjí českou historickou klimatologii (Oldřich Kotyza, Rudolf Brázdil, Jiří A. Svoboda). S. 24 Do exilu neodcházel po roce 1621 „především duchovenstvo“, nýbrž hlavně měšťané. Na téže

stránce: Uváděná opatření Josefa II. regulující různé stránky církevního a náboženského života (pohřbívání v pytlích apod.) rozhodně nejsou součástí tolerančního patentu, jak se autorka mylně domnívá! S. 27: Ztráta bavorských lén ve válce o bavorské dědictví nebyla „čistou ztrátou“, ale byla bohatě vyvážena územním ziskem „Innské čtvrti“. S. 31: Účastníkem druhé protinapoleonské koalice těžko mohlo být „neapolské Burgundsko“, jak autorka tvrdí. Nic takového neexistovalo. Patrně má na mysli bourbonské Neapolsko. S. 33: Švédsko nikdy nebylo členem žádné aliance s Napoleonovou Francií, ani po roce 1808! Historické omyly pokračují i ve „Vavákově kapitole“, jež tvoří jádro práce. S. 38: V roce 2003 nebyly zrušeny okresy (ty jako správní celky zůstávají), ale jen okresní úřady!; na téže stránce: Hradecký kraj nemohl zůstat krajskou reformou „nezměněn“, neboť byl rozdělen na Hradecký a Bydžovský, což autorka sama chvíli předtím konstatuje. S. 44: Od Vaváka přejímá autorka zcela chybnou interpretaci lipanské bitvy, kde proti radikálům nebojovali sami katolíci, nýbrž kališnicko-katolická aliance. V podkapitole „Obraz regionu z hlediska historického“ (mimořádně, mnohé uvedené ukázky jakkoli představitelný region překračují, neboť se týkají např. událostí zahraničních; s regionem nesouvisí příliš ani cesta Josefa II. na manévry /1786/, neboť regionem jen projížděl) na s. 77: Napoleon prý ustupoval roku 1812 z Ruska přes Drážďany do Vídně!?

Dalším problémem je občasný zmatek v terminologii. Například tam, kde autorka mluví o obrazu regionu „z hlediska sociotopografického“. To co nabízí (respektive ne ona, ale Vavák) jsou ovšem pouze data demograficko-statistická. Ošklivě řečeno, sociotopografie „je o něčem jiném“. Neobstojí, soudím, ani pojem „trigonometrické“ měření (s. 10) – zůstal bych raději u trigonometrického! Namísto „negativních událostí“ u Vaváka bych raději použil „katastrofy a neštěstí“, ale to je věc názoru. Na s. 50 bych asi nehovořil o „gesci“ pražského arcibiskupství, ale raději o „obvodu“ či „územním rozsahu“, případně o náležitosti pod „pravomoc“ arcibiskupa. Až humorné je, když autorka na s. 53 dělí zprávy o kriminalitě (u Vaváka) na kriminalitu světskou a církevní. Té druhé se ovšem nedopouštěly církevní osoby, jak bychom si mohli podle toho myslet, nýbrž jde o loupení kostelů! Na několika místech jde řeč o Vavákově „bigotnosti“. Ani tento, zcela jistě pejorativně vnímaný pojem, bych u Vaváka nepoužil. Šlo o tradičního (a ovšem přesvědčeného) katolíka, což dobře ladí s jeho selským konservativismem. Jeho bojovnější výroky na adresu nekatolíků vyplývaly nepochybně z velmi úspěšného šíření tolerovaných církví (především augšpurského vyznání) právě ve středním Polabí, což je mimochodem důležitý regionální fenomén, k němuž se měla autorka vyjádřit obsírněji!

Kapitola o prvním vojenském mapování, respektive o jeho mapové sekci č. 109 (Milčice jsou na jejím východním okraji) činí, bohužel, dojem jakéhosi přívažku. Chybný je výčet krajů, do nichž tato sekce zasahuje. Rozhodně to není kraj Královéhradecký, naopak malá část severně od Labe při severním okraji sekce patřila k Boleslavsku, které není uvedeno. V prepisech z písemného operátu jsou chyby: na s. 83 místo *trauerhirt* patří nepochybně *traversirt* (do češtiny překládá jako „průjezdny“, spíše „překročitelný“), na s. 84 místo *Pferdetwände* patří *Pferdetränke* (do češtiny je to paradoxně přeloženo zhruba správně). A opravdu je v písemném operátu Přerovský vrch uveden jako *Rower Berg*? Není tam *Prerower*? Je-li to opravdu tak, pak by ovšem do transkribovaného textu patřil [!]. Tvrzení, že „většina této sekce koresponduje se sídly a krajinnými prvky zachycenými ve Vavákových Pamětech“ zní velice alibisticky. V předchozích kapitolách jsme se nedověděli, o kterých lokalitách (z této sekce) se u Vaváka opravdu hovoří, zato víme o několika, které se nacházejí v sousedních sekcích 110 a 93. Proč nebyly do analýzy též zapojeny? A jak pracovala autorka s kartografickými prameny uvedenými v kapitole o pramenech a v seznamu pramenů a literatury (Kreibich, David...)?

Podle mého názoru se ukázalo, že porovnání Vavákových Pamětí s jednou sekcí I. VM je sice zajímavý nápad, ale sám o sobě nestačí. Tvrzení o tom, že „prameny jsou ve vztahu synergie“ je sice hezké, ale odhaluje, že ke skutečně efektivní „synergii“ by bylo třeba okruh pramenů podstatně rozšířit. Namátkou: nejen o zmiňovaného Schallera a topografickou literaturu vůbec (například Jan Quirin Jahn /archiv NG/ má popis cesty na Kolínsko z 80. let 18. stol.), ale zejména o dostupné kroniky (hlavně farní) a další narativní prameny z širšího regionu – například Vavákovy zprávy o klimatických extrémech nebo neobvyklých astronomických jevech, za všech časů oblíbené téma kronikářů – ke srovnávání přímo vybízejí. S tímto nedostatkem souvisí také – jemně řečeno – velmi skromný seznam literatury, v němž postrádám hlavně tituly literatury regionální.

Po jazyková stránce je práce na poměrně solidní úrovni, od studentky bohemistiky bych ovšem neočekával obraty jako „byl méně známějším spisovatelem“ (s. 19), nebo „některé opatření byly zrušeny“ (25).

Shrneme-li tedy: Svobodová se pokusila se střídavým úspěchem vystihnout některé opomíjené aspekty Vavákových Pamětí, zejména způsob, jak Vavák vnímal krajinu, či jak přesně lokalizoval některé události. Tyto přínosné pasáže se ale poněkud ztrácejí v labyrintu méně relevantních informací. Práce působí nedotaženě, chybí srovnání s dalšími, v daném čase a prostoru relevantními prameny. Konfrontace s historicko-geografickými prameny zůstala na půli cesty. Nepřesvědčivá je práce s klíčovým pojmem regionu. Zcela nedostatečný je seznam využívané literatury. Z uvedených důvodů se domnívám, že práce nenaplnuje požadavky kladené na diplomovou práci, nicméně konečný verdikt závisí na průběhu obhajoby.

Doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

4. září 2013